

І.М. Вигівська, к.е.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет
М.І. Скрипник, д.е.н., доц.
О.О. Григоревська, к.е.н., доц.
Київський національний університет технологій та дизайну

ПОНЯТТЯ ДОСТОВІРНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ ПРИ ЇЇ ВИЗНАЧЕННІ

Поставлено за мету оцінити сутність достовірності фінансової звітності та узагальнити фактори, що на неї впливають. Обґрунтовано актуальність питання достовірності фінансової звітності та охарактеризовано її подвійну природу (з одного боку – це звітність, яка містить надійні, обґрунтовані дані, характеризується відсутністю помилок та може бути правильно сприйнятою користувачами, а з іншого – достовірною вважають бухгалтерську звітність, сформовану і складену за правилами, що їх встановлюють нормативні документи). Доведено, що прийняття зацікавленими користувачами рішень на основі фінансової звітності тісно пов'язане з інформаційним ризиком, який виникає через наявність обмежень (важкосприйнятна неваліфкованими користувачами бухгалтерська інформація; людський фактор; рівень суттєвості інформації), що впливають на інформаційні потоки, на основі яких приймаються управлінські рішення. Встановлено, що на достовірність фінансової звітності впливає велика кількість факторів, вплив яких можна розглядати як ззовні, так і на рівні підприємства. До основних факторів впливу належать: інформаційний, політичний, нормативно-правовий, людський, організаційний, фінансовий. Вказана необхідність їх врахування в управлінні діяльністю суб'єкта господарювання

Ключові слова: *достовірність; фінансова звітність; фальсифікація; креативний облік; фактор впливу; ризик.*

Постановка проблеми Фінансова звітність підприємства досить часто виступає одним з ключових інформаційних ресурсів, які впливають на прийняття управлінських рішень. При чому, недостовірна інформація про фінансовий стан та результати діяльності підприємства може сприяти прийняттю не раціональних та необґрунтованих рішень, що призведе до економічних втрат. Крім того, нещодавно спостерігалось, що фінансово-майновий стан і результати ефективності функціонування більшості суб'єктів господарювання істотно погіршились, що частково спричинено фінансово-економічною кризою. Окремо відзначимо падіння не лише курсів акцій окремих компаній, передусім суспільно значущих, але й обвал цілих інвестиційних, фінансових і фондових ринків. Тому, в результаті цього, виникають запитання: чому збанкрутували успішні, на перший погляд, компанії, які показували стабільні результати діяльності? Чи реальними, насправді, були їх фінансові показники, підтвержені аудитом, та підтверджена ринковим механізмом величина власного капіталу? Як пояснити обвали фінансових ринків? Всі ці аргументи, безумовно, свідчать про значні викривлення сучасного інформаційного середовища, який дає уявлення про дійсний стан і результативність суб'єктів господарювання в ринковій економіці. Все це актуалізує є питання щодо достовірності інформації, що розкривається у фінансовій звітності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дане питання було об'єктом дослідження багатьох авторів, серед яких: Л.Ю. Брюханов, С.Ф. Легенчук, З.Ю. Мельник, А.Ж. Пшенична, Ю.А. Верига, І.Ю. Кравченко, А. В. Рабошук, В. М. Рябов, М.Є. Скрипник, Н.В. Скрипник та ін.

На основі аналізу наукових праць ми ставили за мету свого дослідження ідентифікувати сутність достовірності фінансової звітності та узагальнити фактори, що на неї впливають.

Викладення основного матеріалу. Формування достовірної фінансової звітності – це форма зворотного зв'язку, завдяки якій суб'єкт, що управляє системою отримує необхідну інформацію про її дійсний стан для правильної оцінки фактичного стану та виявлення відхилень від норми. Обговорення практично кожної проблеми бухгалтерського обліку пов'язане з підвищенням достовірності інформації, що формується [8, с. 201].

Для кращого розуміння сутності поняття “достовірна фінансова звітність” слід встановити, що саме розуміється під достовірністю. У довідковій літературі поняття “достовірності” ототожнюють з: 1) властивістю інформації бути правильно сприйнятою, ймовірність відсутності помилок; 2) надійністю зібраних даних або випробування або оцінки, їх збору; 3) формою існування істини, обґрунтованої яким-небудь способом; переконанням, яке засноване на знанні та виключає будь-який сумнів.

Таким чином, поняття достовірності фінансової звітності може розумітися двояко: з однієї сторони – це звітність, яка містить надійні, обґрунтовані дані, характеризується відсутністю помилок та може бути

правильно сприйнятою користувачами; а з іншої – достовірною вважають бухгалтерську звітність, сформовану і складену за правилами, що їх встановлюють нормативні документи.

Саме тому виділяють два підходи до розуміння достовірності фінансової звітності: перший підхід можна назвати нормативно-регульований, другий – передбачає відповідність фінансової звітності фактичному стану господарської діяльності, що за допомогою вільного вираження професійної думки бухгалтера при складанні фінансової звітності («true and fair view») [6, с. 146].

Перший підхід переважає в країнах континентальної моделі обліку, що характеризуються жорстким нормативним регулюванням бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Такий підхід викликає високий ступінь довіри користувачів, проте недоліком є те, що нормативні акти не завжди можуть охопити всі аспекти господарської діяльності. Другий підхід характерний англо-американській моделі обліку, застосовується при формуванні звітності за МСФЗ. Даний підхід дає змогу в більшій мірі реально представити стан підприємства, проте знижує можливість перевірки даних обліку і звітності [1, с. 34].

На сучасному етапі практично відсутні сумніви як серед західних, так і серед вітчизняних вчених щодо того, що прийняття зацікавленими користувачами рішень на основі фінансової звітності тісно пов'язане з так званим інформаційним ризиком, що має місце через наявність обмежень, що впливають на інформаційні потоки, на основі яких приймаються управлінські рішення. До таких обмежень відносять наступні: по-перше, сама бухгалтерська інформація формується досить специфічно, тому є важкою для сприйняття некваліфікованими користувачами (іншими словами, інформаційний потік не є цілком нейтральним, а значить і не є цілком надійним); по-друге, будь-яка облікова інформація, а відповідно і її результативні показники, характеризується впливом людського фактору, що є предметом окремих досліджень, а також недосконалості бухгалтерської системи в цілому; по-третє, значний вплив на прийняття управлінських рішень здійснює рівень суттєвості інформації. На даному етапі не визначено такого рівня суттєвості, що давав би змогу однозначно оцінити облікову інформацію. Тому, зважаючи на те, що система бухгалтерського обліку постійно вдосконалюється та має місце постійна зміна існуючої нормативної бази, достовірну, неупереджену та надійну фінансову звітність сформувавши досить важко [2, с. 31]. Виділяють наступну класифікацію факторів, що здійснюють вплив на достовірність фінансової звітності: 1) суб'єктивні – недостатня кваліфікація персоналу, недостатність кількісних та аналітичних показників, відсутність документального оформлення господарських операцій, невідповідність обліку і звітності нормативній базі, варіантність представлення інформації, свідоме викривлення даних; 2) об'єктивні – множинність оцінок, варіантність розрахункових алгоритмів [9, с. 145].

Також на достовірність фінансової звітності впливають неявні злочини, спрямовані на юридичну особу (крадіжка, шахрайство, привласнення і розтрата).

Крадіжка може бути здійснена особою, яка не є співробітником підприємства, або особою, що несе матеріальну відповідальність за привласнені цінності, і включати в себе, крім привласнених цінностей, дії з приховування слідів злочину. На показники фінансової звітності сама крадіжка прямого впливу не чинить, за виключенням випадків, коли для приховування слідів злочину здійснюють заміну, виправлення або знищення різного виду доказів. Приховування слідів злочину в разі крадіжки може бути здійснене як самими злочинцями – з метою недопущення розкриття даного факту, так і керівництвом – для недопущення шкоди своїй репутації. На показники фінансової звітності впливають тільки факти навмисного приховування слідів злочину, коли фактичні обставини замінюються фіктивними, підробленими.

Присвоєння і розтрата практикується, як правило, співробітниками самого підприємства або її контрагентами. Зазвичай, у таких осіб є всі можливості для приховування слідів своїх дій. Відповідно, у більшості випадків такі дії будуть впливати на достовірність фінансової звітності.

Шахрайство може здійснюватися як особами, що є в штаті підприємства, так і сторонніми особами. Шахрайство засноване на обмані або зловживанні довірою, тому ймовірність дій з приховування злочину досить велика. Причому, дії з приховування слідів злочину, як правило, плануються заздалегідь, стало бути, шахрайство практично завжди буде впливати на показники фінансової звітності. Розглянуті злочини можуть бути направлені як на грошові кошти, так і на інші активи. Можна виокремити такі види впливу недобросовісних дій на показники фінансової звітності: пряме, в результаті дій, спрямованих безпосередньо на майно (активи) юридичної особи (крадіжка, шахрайство, розтрата, привласнення). Непряме (в результаті дій, спрямованих на задоволення інших корисливих інтересів).

Дж. Т. Уеллс в складі шахрайства з фінансовою звітністю виділяє: фіктивну виручку, тимчасові різниці (порушення принципу часової визначеності фактів господарської діяльності), приховування зобов'язань та витрат, неналежне розкриття інформації; невірну оцінку вартості активів [10, с. 236].

Очевидно, що такого роду недобросовісні дії мають прямий вплив на достовірність фінансової звітності.

Непрямий вплив на достовірність звітності надають незаконне привласнення активів (дії, безпосередньо спрямовані на майно (активи) юридичної особи) та корупція (дії, спрямовані на задоволення інших корисливих інтересів).

Незаконне привласнення активів включає: приховування та привласнення доходів; розкрадання грошових коштів; підробку чеків; застосування схем, пов'язаних з виплатою грошей з використанням засобів автоматизації; схеми з виставленням та оплатою рахунків; схеми, пов'язані з розрахунками по заробітній платі та відшкодуванням витрат; шахрайство з матеріальними запасами і іншими активами. Зникнення активів тягне за собою викривлення показників звітності (наприклад, актив як такий є відсутнім, проте продовжує відображатися у складі собі подібних у фінансовій звітності підприємства. Виявлення відсутності активу в ході інвентаризації призводить до необхідності його перекваліфікації або в збиток, або до складу дебіторської заборгованості, якщо стягнення такої ймовірно).

Узагальнено вищенаведене у таблиці 1, що відображає основні фактори, що впливають на достовірність фінансової звітності.

Таблиця 1

Основні фактори впливу на достовірність фінансової звітності

№ з/п	Фактор впливу	Зовнішні	Внутрішні
1	Інформаційний	Розробка нових програмних засобів для цілей бухгалтерського обліку	Розголошення конфіденційної інформації, зміни в програмних продуктах
2	Політичний	Нестабільність соціально-політичної ситуації в країні, податкові перевірки	–
3	Нормативно-правовий	Рівень державного регулювання економіки	Неточності в П(С)БО, Податковому кодексі, перехід до МСФЗ
4	Людський фактор	Дії конкурентів, корупція	Низький професійний рівень, свідоме або несвідоме порушення принципів обліку, шахрайство, помилковий вибір кадрової політики, професійне судження
5	Фінансовий	Інфляція, зміни валютних курсів, динаміка міжнародної торгівлі	Наукові розробки в області оцінки та аналізу фінансових показників
6	Організаційний	-	Види діяльності, місія та цілі підприємства, організаційна структура, рівень організації бухгалтерського обліку і звітності

*Джерело: узагальнено на основі [2, с. 33–35]

Таким чином, на достовірність фінансової звітності впливає велика кількість зовнішніх та внутрішніх факторів. Слід це враховувати при прийнятті управлінських рішень і у разі можливості намагатися знизити їх безпосередній вплив, мінімізуючи, таким чином, інформаційний ризик в управлінні

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, питання достовірності фінансової звітності є актуальним, так як фінансова звітність підприємства задовольняє економічні інтереси її користувачів та дозволяє їм прийняти доцільні управлінські рішення. При чому, недостовірною інформацією про фінансовий стан та результати діяльності підприємства може сприяти прийняттю не раціональних та необґрунтованих рішень, що призведе до економічних втрат.

Результати дослідження показали, що поняття достовірності фінансової звітності може розумітися: як звітність, що містить надійні та обґрунтовані дані, характеризується відсутністю помилок і може бути правильно сприйнятою користувачами; або ж як звітність, що сформована та складена за правилами та нормами правових документів. Поряд з цим, виділяють два підходи до розуміння достовірності фінансової звітності: нормативно-регульований та відповідно професійної думки бухгалтера. Відзначимо, що на достовірність фінансової звітності впливає велика кількість факторів, вплив яких можна розглядати як ззовні, так і на рівні підприємств: інформаційні, політичні, нормативно-правові, людські, організаційні, фінансові чинники.

Таким чином, правильно організований бухгалтерський облік на підприємстві, підбір методик обліку, які забезпечують найбільш достовірне відображення майна, капіталу, зобов'язань, господарської діяльності компанії та її результатів, а також застосування провідних технологій при побудові інформаційної системи суб'єкта господарювання, налагоджена система економічної безпеки та функціонування системи ризик-менеджменту – все це дозволить наблизити рівень достовірності показників фінансової звітності підприємства до максимального.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко Н.О. Аудит суб'єктів підприємницької діяльності : навч. посібник / Н.О. Бондаренко, В.Д. Понікаров, С.М. Попова. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 300 с.
2. Брюханов Л.Ю. Риск фальсификации финансовой отчетности: Классификация и описание факторов и моделирование / Л.Ю. Брюханов // Вестник ТГУ. – № 11 (55). – 2007. – С. 30–37.

3. *Легенчук С.Ф.* Креативний облік в національній системі бухгалтерського обліку / *С.Ф. Легенчук* // Теорія та методологія бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : Міжнар. збірник наук. праць. – 2009. – Вип. 14. – Т. 2. – С. 88–101.
4. *Мельник З.Ю.* Викривлення інформації у звітності: помилки та фальсифікація / *З.Ю. Мельник* // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 10 (3). – С. 190–194.
5. *Пшенична А.Ж.* Прояви креативного обліку в економічній злочинності / *А.Ж. Пшенична, Ю.А. Верига, І.Ю. Кравченко* // Проблеми і перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки : монографія ; за заг. ред. проф. *Вериги Ю.А.*, доц. *Ночовної Ю.О.* – Полтава : ПУЕТ, 2014. – 333 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1969>.
6. *Рабошук А.В.* Проблеми забезпечення достовірності фінансової звітності / *А.В. Рабошук* // Економічні науки / Серія: Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9 (3). – С. 116–124. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2012_9%283%29__17.
7. *Рябов В.М.* Достоверность как императив финансовой отчетности в условиях развития кластерной политики / *В.М. Рябов* // Школа университетской науки: парадигма развития. – 2010. – № 1 (1). – Т. II. – С. 9–11.
8. *Скрипник М.С.* Викривлення і помилки у фінансовій звітності / *М.С. Скрипник, Н.В. Скрипник* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/21_TSN_2015/Economics/7_197096.doc.htm.
9. *Утренкова И.В.* Достоверность бухгалтерской (финансовой) отчетности в условиях финансового кризиса / *И.В. Утренкова* // Международный бухгалтерский учет. – 2009. – № 2 (9). – С. 145.
10. *Уэллс Дж.Т.* Справочник по выявлению и предупреждению корпоративного мошенничества / *Уэллс Дж.Т.* ; пер. с англ. под науч. ред. *М.С. Суханова.* – М. : Маросейка, 2008. – 480 с.

References:

1. Bondarenko, N.O. (2004), *Audit sub'ektiv pidprijemnych'koj' dijalnosti*: [Navchal'nyj posibnyk], K., Centr navchal'noi' literatury, 300 p.
2. Brjuhanov, L.Ju. (2007), *Rysk fal'syfykacyu fynansovoj otchetnosti: Klassyfykacyja y opysanye faktorov y modelyrovanye*, Vestnyk TGU, № 11 (55), S. 30–37.
3. Legenchuk, S.F. (2009), *Kreatyvnyj oblik v nacional'nij systemi buhgalters'kogo obliku*, Teorija ta metodologija buhgalters'kogo obliku, kontrolju i analizu, «Mizhnar. zbirnyk nauk. prac'», Vyp. 14, T. 2, S. 88–101.
4. Mel'nyk, Z.Ju. (2015), *Vykryvlennja informacii' u zvitnosti: pomylky ta fal'syfykacija*, «Naukovyj visnyk Herson'skogo derzhavnogo universytetu», № 10 (3), S. 190–194.
5. Pshenychna, A.Zh., Veryga, Ju.A. and Kravchenko, I.Ju. (2014), *Projavy kreatyvnoho obliku v ekonomichnij zlochynosti*, «Problemy i perspektyvy rozvytku buhgalters'kogo obliku, analizu ta kontrolju v umovah globalizacii' ekonomiky», Poltava, PUET, 333 s, available at: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1969>
6. Raboshuk, A.V. (2012), *Problemy zabezpechennja dostovirnosti finansovoi' zvitnosti*, «Ekonomichni nauky. Ser.: Oblik i finansy», Vyp. 9 (3), S. 116–124, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2012_9%283%29__17
7. Rjabov, V.M. (2010), *Dostovernost' kak ymperatyv fynansovoj otchetnosti v uslovyjah razvytyja klasternoj polytyky*, «Shkola unyversytetskoj nauky: paradygma razvytyja», № 1 (1), t. II, S. 9–11.
8. Skrypnyk, M.Je. and Skrypnyk, M.Je. (2015), *Vykryvlennja i pomylky u finansovij zvitnosti*, available at: http://www.rusnauka.com/21_TSN_2015/Economics/7_197096.doc.htm
9. Utrenkova, Y.V. (2009), *Dostovernost' buhgalterskoj (fynansovoj) otchetnosti v uslovyjah fynansovogo kryzysna*, «Mezhdunarodnyy bukhgalterskiy uchet», № 2 (9), S. 145.
10. Ujells, Dzh.T. (2008), «Spravochnik po vyjavleniju i preduprezhdeniju korporativnogo moshennichestva», per. s angl. pod nauch. red. M.S. Suhanova, M., Marosejka, 480 s.

ВИГІВСЬКА Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками господарської діяльності підприємств;
- проблеми бухгалтерського обліку витрат суб'єктів господарювання.

СКРИПНИК Маргарита Іванівна – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Київського національного університету технологій та дизайну.

Наукові інтереси:

- управління витратами та доходами приватних підприємств та держаних установ;
- дослідження системи бюджетування на підприємствах в умовах постіндустріальної економіки.

ГРИГОРЕВСЬКА Олена Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Київського національного університету технологій та дизайну.

Наукові інтереси:

- управління фінансовими ресурсами підприємства;
- обліково-аналітичне забезпечення операцій з позиковим капіталом.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2017.